

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Hanne Edrud Mattsson

Vittnesförhör och bevisvärdering
ur ett beteendevetenskapligt och psykologiskt
perspektiv

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sverker Jönsson

Termin: VT 2018

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1. INLEDNING	4
1.1 ALLMÄNT	4
1.2 UPPSATSENS ÖVERGRIPANDE SYFTEN	5
1.3 FRÅGESTÄLLNING	5
1.4 AVGRÄNSNING	5
1.5 PERSPEKTIV OCH METOD	6
1.6 MATERIAL	6
1.7 DISPOSITION	6
2. FÖRUNDESRÖKNING	8
2.1 RÄTTSLIG REGLERING	8
2.2 VITNESPSYKOLOGISK FORSKNING	11
2.2.1 INKODNINGSFASEN	11
2.2.2 LAGRINGSFASEN	12
2.2.3 FRAMPLOCKNINGSFASEN	12
2.3 FÖRHÖRSTEKNIK I PRAKTIKEN	15
3. HUVUDFÖRHANDLING	18
4. DOMSTOLENS BEVISVÄRDERING	21
5. ANALYS	24
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	28

KÄLLOR	28
RÄTTSFALL	28
LITTERATUR	28

Summary

Interrogation has a central place in the administration of justice. During the preliminary investigation the interrogation is used to move the case forward and during the main hearing the questioning acts as evidence. Due to the central part that the interrogation and questioning takes it should be considered important that it is conducted in a satisfactory way. This thesis has an interdisciplinary perspective. It explores the way interrogation should be done to get the best investigation and how the evaluation of witness testimony as evidence should be analyzed according to what forensic psychology and behavioural science says. The law and the use of the law are examined based on these views.

The regulations of interrogation and evaluation of evidence are both vague. Under the investigation the interrogations should be conducted in an appropriate way and the interrogating officer should not try to get a special statement or use threats. Due to the principle of free evaluation of evidence the judge is free to use almost any method and knowledge that he finds suitable as long as it is reasonable and based on objectivity.

There are methods for better interrogation technique that are results of behavioural science and should be used to get more information and more reliable facts than other methods. This field of science has also produced tools for better analysis of the credibility of a witness and the reliability of the statement. Despite this the people that are responsible for interrogations and the evaluation of evidence seems to, at least partly, rely on their intuition and common sense. This might be a problem that is not compatible with the requirement of objectivity that should be met in a state governed by law.

Sammanfattning

I den rättskipande verksamheten har förhör en central plats. Under förundersökningen bidrar förhör med att driva utredningen framåt och under huvudförhandlingen fungerar dessa som bevisning. I och med den centrala rollen förhör spelar bör det ses som viktigt att dessa bedrivs på ett tillfredsställande sätt. Uppsatsen har ett tvärvetenskapligt perspektiv och undersöker utifrån rättspsykologisk och beteendevetenskaplig forskning hur förhör bör bedrivs för en så bra utredning som möjligt samt hur vittnesutsagor bör analyseras för att bedöma tillförlitligheten av utsagan som en del av bevisvärderingen. Utifrån detta granskas gällande rätt samt tillämpningen av denna.

Regleringarna av förhör under förundersökningen och av bevisvärderingen är båda vagt utformade. Under förundersökningen får förhören inte bedrivs på ett otillbörligt sätt så som att försöka få uttalanden i viss riktning eller genom användning av hot och tvång. Principen om den fria bevisvärderingen ger att domaren är relativt fri i värderingen och kan använda sig av den metod och kunskap denne finner lämpligt, så länge värderingen sker objektivt och framstår som rimlig.

Inom den beteendevetenskapliga forskningen har det tagits fram förhörsmetoder som ger mer och tillförlitligare information än andra metoder. Detsamma gäller bevisvärderingen av utsagor där det tagits fram analysverktyg till hjälp för bedömningen av tillförlitlighet och trovärdighet av en vittnesutsaga. Trots detta verkar förhör och bevisvärderingen till viss del grunda sig på intuition och sunt förnuft vilket bör stå i strid med det krav på objektivitet som bör finnas i en rättsstat.

Förkortningar

CBCA
HD
JO
NJA
PEACE

RB
RF
RM
SVA

Criteria based content analysis
Högsta domstolen
Justitieombudsmannen
Nytt juridiskt arkiv
Planning and preparation, Engage
and explain, Account, Closure and
Evaluate
Rättegångsbalken
Regeringsformen
Reality monitoring
Statement validity assessment

1. Inledning

1.1 Allmänt

Förhör är en viktig del av den rättskipande verksamheten, både för att driva förundersökningen framåt men även som bevisning under huvudförhandling. Vad som framkommer under förhör är ofta ett tungt vägande bevis, särskilt i mål där det finns liten eller ingen teknisk bevisning. Rättspsykologisk forskning med inriktning på förhör och utsagor går fort framåt.¹ Resultaten av detta talar tydligt för att det finns bra och mindre bra sätt att genomföra förhör och att det kan påverka den som förhörs både direkt och långt senare. Det finns fall där misstänkta erkänt falskt då de trots sig ha utfört gärningen efter påverkan under förhör.² I andra fall har personer dömts för bland annat sexuella övergrepp där målsägandes utsagor värderats högt, trots att det framkommit senare att målsägande varit utsatt för suggestering, vilket lett till resning för den tilltalade.³ Huruvida dåliga förhör med vittnen eller ovetenskaplig värdering av vittnesutsagor leder till några större konsekvenser är svårare att säga. Jag har valt att fokusera på förhör med vittnen, men antagligen kan stora delar tillämpas även på förhör med målsägande och misstänkta.

Både regleringen av förhör under förundersökning och bevisvärdering är vagt utformade och flexibla, vilket gör det intressant. Som nämndes ovan finns det mycket forskning om både förhörstekniker och analystekniker för att få fram och värdera utsagor på bästa sätt. Trots detta är det inget som framkommer under grundterminerna på juristprogrammet. Detta kanske beror på att det kan ses som något som kan baseras på sunt förnuft och ett område där intuition leder en rätt och därför har jag valt att undersöka om det stämmer.

¹ Christianson och Granhag, 2008 s. 19.

² Ask, Granhag och Christianson, 2008 s. 352f.

³ Jmf Del II i Axberger m.fl., 2006.

1.2 Uppsatsens övergripande syften

Uppsatsens syfte är att undersöka vad beteendevetenskaplig forskning säger om minnet, vittnen och hur man bäst bedriver förhör för att få fram så mycket och så tillförlitlig information som möjligt samt hur en utsaga av ett vittne sedan kan analyseras för att bedöma hur tillförlitlig den är. Dessutom utforskas hur gällande rätt ser ut i dessa avseenden samt om gällande rätt och tillämpningen av denna är förenligt med den beteendevetenskapliga forskningen.

1.3 Frågeställning

För att kunna uppnå syftet har dessa frågeställningar använts till hjälp:

- * Vad säger beteendevetenskaplig forskning om hur och vad ett vittne minns?
- * Vad säger beteendevetenskaplig forskning om hur en utsagas tillförlitlighet bör värderas?
- * Är gällande rätt förenligt med ovanstående?

1.4 Avgränsning

Uppsatsen har begränsats till förhör, men inte vittneskonfrontationer, med vuxna vittnen under förundersökning samt värderingen av vittnesutsagor som bevis. En liten del ägnas åt förhör under huvudförhandlingen för att belysa vissa eventuella felkällor. En avgränsning, på grund av utrymmesskäl, har gjorts mot olika metoder för bevisvärdering och försvarets rätt till insyn. Inte heller belyser uppsatsen något av de förslag som framkommit i SOU 2017:7 Straffprocessens ramar och domstolens beslutsunderlag i brottmål - en bättre hantering av stora mål, då uppsatsen tar sikte på gällande rätt.

1.5 Perspektiv och metod

Uppsatsen har ett tvärvetenskapligt perspektiv där gällande rätt och rättens tillämpning skådas genom ett psykologiskt och beteendevetenskapligt perspektiv. En rättsdogmatisk juridisk metod har använts för att utröna hur gällande rätt ska tolkas och tillämpas.⁴ Beteendevetenskaplig litteratur har använts på samma sätt för att klargöra vad denna forskning säger.

1.6 Material

Det material som använts för att utreda gällande rätt består av lagtext, förarbeten, juridisk doktrin och till viss del rättspraxis. Här har Förhör av Bring, Diesen och Wahren varit till stor hjälp. Utgångspunkten för det material som använts för att utreda vad beteendevetenskap och rättspsykologisk vetenskap säger har tagits i litteratur som rekommenderats på flertalet grundkurser i vittnes- och rättspsykologi på högskolenivå. Framförallt Handbok i rättspsykologi av Granhag och Christianson har varit betydelsefull i denna utredning.

Värt att notera är att ett par författare förekommer i flera av uppsatsens källor då deras arbete bidragit stort inom området, vilket gäller både den juridiska delen samt den beteendevetenskapliga delen.

1.7 Disposition

Kapitel 2 rör förundersökningen och inleds med en grundläggande genomgång av den rättsliga regleringen av förhör under förundersökningen. Därefter behandlas vad vittnespsykologisk forskning kommit fram till gällande minnets funktioner och hur de utredande förhören bör gå till. Efter detta behandlas förhörstekniker i praktiken. I kapitel 3 redogörs för delar av huvudförhandlingen, utifrån vad som är relevant för frågeställningarna. Kapitel 4 behandlar bevisvärdering av vittnesutsagor både utifrån den

⁴ Kleineman, 2013 s. 21-44.

rättsliga regleringen och vad beteendevetenskaplig forskning säger om hur analysen av vittnesutsagor bör gå till. De första två frågeställningarna besvaras i kapitel 2 till 4 medan den sista frågan besvaras i kapitel 5 som är en avslutande analys av arbetet.

2. Förundersökning

2.1 Rättslig reglering

Det finns ingen legaldefinition för förhör under förundersökningen och vanligtvis är det inga problem att avgöra vad som är ett förhör. Enligt 23 kap. 6 § rättegångsbalken (RB) får förhör hållas med alla som kan tänkas lämna uppgifter som kan få betydelse för utredningen och vittnesplikten är allmän. Ett vittnesförhör kan beskrivas som att genom frågor eller uppmaningar få information, om en sak som är under utredning, av en person om dennes iakttagelser. Beteckningen förhör bör vara reserverat för de fall att initiativ har tagits av polis eller åklagare.⁵ Inte heller begreppet förhørsledare har någon legaldefinition, och användningen skiljer sig mellan praxis och doktrin. I praxis kallas alla poliser som leder förhör för förhørsledare, men det kan också vara den som utsetts av förundersökningsledaren⁶ att handlägga utredningen och främst förhören.⁷ I det följande kommer förhørsledare att användas för den som leder förhöret. Inte heller vem som är vittne under förundersökningen regleras i lag, men enligt vedertaget språkbruk hos polisen är den person som kan lämna upplysningar under förundersökningen, utan att själv vara misstänkt, ett vittne.⁸

Hur förundersökningen ska bedrivas regleras i 23 kap. RB. Objektivitetsprincipen gäller under hela förundersökningen enligt 23 kap. 4 § och 1 kap. 9 § regeringsformen (RF). Att någon ska inställa sig till förhör ger i sig inte någon möjlighet att använda sig av tvångsmedel mot ett vittne, men uppfylls kraven i 23 kap. 13 § RB kan man på förundersökningsledarens begäran hålla förhör inför domstol och då hörs vittnet under ed och tvångsmedlen i 36 kap. 20-21 §§ RB blir tillämpliga. I 23 kap. 12 § RB finns bestämmelsen om förhörsmetoder som lyder enligt följande:

⁵ Bring, Diesen och Wahren, 2008 s. 19-22.

⁶ Vem som är förundersökningsledare stadgas i 23 kap. 3 § RB.

⁷ Bring, Diesen och Wahren, 2008 s. 24f.

⁸ Bring, Diesen och Wahren, 2008 s. 40.

Under förhör må ej i syfte att framkalla bekännelse eller uttalande i viss riktning användas medvetet oriktiga uppgifter, löften eller förespeglingar om särskilda förmåner, hot, tvång, uttrötning eller andra otillbörliga åtgärder. Den som höres må icke förmenas att intaga sedvanliga måltider eller åtnjuta nödig vila.

Paragrafen är alltså vagt utformad och förbjuder exempelvis inte ledande eller pressande frågor. Dock kan ledande frågor ses som otillbörliga om de är ägnade att vilseleda den som förhörs.⁹ JO har uttalat att det kan finnas skäl att använda sig av ledande frågor under ett polisförhör för att kontrollera en utsaga, i likhet med motförhör under en huvudförhandling, men att det kan strida mot principerna om objektivitet och saklighet att försöka frammana ett visst uttalande.¹⁰ I processlagberedningen skrevs

För vinnande av ett tillfredsställande resultat av förhöret är, särskilt i fråga om minderåriga, av största vikt, att förhöret ledes på ett ur vittnespsykologisk synpunkt riktigt sätt. Beredningen utgår från att särskilda åtgärder vidtagas för utbildning i förhørsledning.¹¹

Den primära uppgiften för förundersökningen är att ge underlag åt åklagaren att fatta beslut i åtalsfrågan vilket förhørsledaren bör ha i åtanke och planera sitt förhör utefter.¹² Men förundersökningen har också till syfte, ungefär som den muntliga förberedelsen under tvistemålet, att förbereda inför huvudförhandlingen så att all bevisning kan läggas fram i ett sammanhang enligt 23 kap. 2 § RB.¹³ Enligt omedelbarhetsprincipen, som framkommer i 30 kap. 2 § RB, ska endast det som framkommit under huvudförhandlingen ligga till grund för domen. Endast i undantagsfall kan förundersökningsprotokollet komma att bli processmaterial.¹⁴ Förhørsledaren bör alltså ha i

⁹ Lindberg, Rättegångsbalk (1942:740) 23 kap. 12 §, Lexino 2017-10-01, hämtad 18/5-18.

¹⁰ JO 2013/14 s. 127.

¹¹ SOU 1938:44 s. 308.

¹² Bring, Diesen och Wahren, 2008 s. 34.

¹³ Ekelöf, Edelstam och Pauli, 2011 s. 105.

¹⁴ Bring, Diesen och Wahren, 2008 s. 103ff.

åtänke att de förhör som hålls ska utreda tillräckligt mycket, och att det inte finns några luckor, för att åklagaren ska ha fullgott material.¹⁵

I förundersökningsprotokollet ska sådant som har betydelse för utredningen föras in enligt 23 kap. 21 § RB. Enligt andra stycket ska den hörde få möjlighet att granska uppteckningen av förhöret. Enligt 23 kap. 21b § RB får förhör dokumenteras genom ljudupptagning eller ljud- och bildupptagning, men det ställs inga särskilda krav på att detta ska ske. Vid bedömningen ska det ses till brottets beskaffenhet, utsagans förväntade betydelse och den hördes personliga förhållanden. Ett grövre brott, en central utsaga, risk att utsagan förändras, att någon på grund av ålder eller hälsa inte kan höras i rätten är exempel på sådant som talar för att utsagan dokumenteras även genom upptagning på detta sätt.¹⁶

Till skillnad från huvudförhandlingen saknas direkt insyn i förundersökningen. Detta är till fördel för effektiviteten och ibland även till skydd för den misstänkte. Det kan däremot bli en nackdel i de fall det råder tveksamheter kring vad som framkommit under ett förhör eller om otillbörliga metoder vidtagits. Därav finns ett par regler till skydd för den som hörs, till exempel försvarare och målsägandebiträde, men även den som ses som vittne har viss rätt att anlita ett biträde. Enligt 23 kap. 10 § RB ska ett förhörsvittne närvara vid förhör, om det är möjligt. Detta utses av förundersökningsledaren och ska vara trovärdigt. Om det inte finns möjlighet att skaffa ett förhörsvittne får förhöret hållas ändå, om det skulle innebära en väsentlig olägenhet att skjuta upp förhöret, vilket ofta sker. Förhörsvittnet kan senare kallas till huvudförhandlingen för att höras om vad som förekommit vid förhöret om det råder oklarheter kring detta.¹⁷

¹⁵ Bring, Diesen och Wahren, 2008 s. 34.

¹⁶ Karnov internet, Rättegångsbalk (1942:740) 23 kap. 21 b §, not 817–820, 18/5-18.

¹⁷ Bring, Diesen och Wilton Wahren, 2008 s. 37.

2.2 Vittnespsykologisk forskning

Fokus för den här delen av uppsatsen är påverkan under förhör men även andra faktorer påverkar vad ett vittne minns senare och därför tas även ett flertal andra situationer upp.¹⁸

2.2.1 Inkodningsfasen

Under inkodningsfasen, alltså under tiden och strax efter att man upplevt en händelse, kan man förenklat dela upp de faktorer som påverkar minnet på de som är hänförliga till händelsen och de som är hänförliga till personen.¹⁹ Faktorer hänförliga till händelsen är bland annat om det förekommit vapen, hur lång tid personen exponerats för händelsen samt hur traumatisk händelsen upplevts som. En person som utsatts för hot med vapen har ofta sämre minne av händelsen och gärningspersonen jämfört med någon som blivit utsatt för hot om att gärningspersonen ska ta fram ett vapen, enligt den så kallade vapenfokuseringseffekten.²⁰ När det gäller tidsintervallet är det generellt sätt så att ju längre tid händelsen pågår desto bättre minne av helheten, men det blir också svårare att minnas specifika detaljer. Dessutom har människor generellt sett svårt att uppskatta hur lång tid en händelse faktiskt pågår och överskattar ofta tiden som gått.²¹ Hur minnet påverkas av starkt traumatiska händelser kan förklaras genom den så kallade Easterbrook-hypotesen, som säger att det sker en insvävning av medvetandet vilket kan leda till tunnelseende och därför ”tunnelminne”. Detta tros dock vara mentalt och att effekten avtar efter ett tag och därför är det inte konstigt om ett vittne senare börjar minnas vad denne sett.²²

Faktorer som har med personen att göra kan till exempelvis vara ålder, personlighet och fördomar. Vad gäller ålder så finns det föreställningar om

¹⁸ För en utförligare bild av hur och varför minnet fungerar som det gör, se Risholm Mothander, 2008 samt Christianson och Montgomery, 2008.

¹⁹ Ainsworth, 1998 s. 35f.

²⁰ Granhag, 2001 s. 42–44.

²¹ Ainsworth, 1998 s. 36f.

²² Granhag, 2001 s. 39–44.

att väldigt gamla och väldigt unga har sämre förmåga att minnas. Detta verkar vara fel, men dessa grupper behöver bemötas på ett annat sätt än normalbefolkningen för att kunna kommunicera vad de upplevt. Personlighet och minnesinkodning är även det komplext men det finns teorier om att vissa personlighetsdrag har lättare att minnas en viss typ av händelse men exempelvis inte alls uppmärksammar en annan och tvärtom.²³ Föreställningar om hur något ska vara kan påverka minnet. Om en person bevittnar ett bankrån men inte riktigt uppfattar hur gärningspersonen såg ut kan detta fyllas ut utifrån de fördomar personen har om en bankrånare. Värt att notera är att detta kan ske både vid inkodning och vid framplockning av minnet.²⁴

2.2.2 Lagringsfasen

Under lagringsfasen, perioden mellan inkodningen och framplockningen, är minnet lätt att påverka utifrån. Två stora faktorer som påverkar mycket är media och samtal med andra vittnen.²⁵ Ju längre tid som gått från händelsen desto lättare är det att bli påverkad av andra.²⁶ Dessutom blir minnet av en händelse sämre ju längre tid som går. Det största bortfallet av minne sker snabbt efter händelsen, för att sedan plana ut och skillnaden i vad man minns från ett tillfälle till ett senare blir mindre och mindre ju längre tiden går. Detta kallas för den klassiska glömskekurvan.²⁷

2.2.3 Framplockningsfasen

Under framplockningsfasen, alltså då en person förhörs, finns det flera felkällor. Precis som under lagringsfasen spelar tiden från händelsen roll, men en stor påverkan sker även från den som förhör. Ledande frågor är ett stort hot mot äkta minnen. Detta kan leda till falska minnen eller så kallade kompromissminnen. Falska minnen är minnen av något som faktiskt aldrig

²³ Ainsworth, 1998 s. 41–48.

²⁴ Ask, Granhag och Christianson, 2008 s. 344f.

²⁵ Ask, Granhag och Christianson, 2008 s. 347–351.

²⁶ Granhag, 2001 s. 34.

²⁷ Granhag, 2001 s. 32f.

har skett, men som upplevs som ett äkta minne. Det falska minnet kan uttryckas på ett sådant sätt att det verkar äkta. Kompromissminnen blir en blandning av den information som tillförts och det man faktiskt minns, till exempel om man sett fyra personer göra en sak men får frågan om vad de tio personerna gjorde så är det troligt att man minns sju personer eller liknande. Alltså kan det vara förödande att tillföra ny information till vittnet, oavsett om det har verifierats eller inte.²⁸

Vad är ledande frågor? Det man kanske normalt tänker på är den typ av frågor som föreslår hur något är eller har gått till, exempelvis ”visst var rånaren lång och skäggig?”. Dessa är lätta att upptäcka och leder också i väldigt stor utsträckning till medhåll och eventuellt ett felaktigt minne hos den som blir förhörd. Något som är svårare att upptäcka, om man inte aktivt letar efter det, är frågor som innehåller en bestämd artikel så som ”såg du den röda bussen?” jämfört med ”såg du en röd buss?”. Frågan med bestämd artikel tenderar att leda till fler medhåll än alternativet, men även den senare frågan insinuerar att vittnet bör ha sett exempelvis en buss. Något som däremot är svårare att upptäcka och värdera är frågor som innehåller ord med viss värdering. Till exempel tenderar en fråga som ”hur snabbt körde bussen när den kraschade in i bilen?” att ge ett svar med en högre hastighet än en fråga som ”hur snabbt körde bussen när den kom i kontakt med bilen?”. Här är det både svårt att upptäcka och att kontrollera om den hörde blivit påverkad eller inte.²⁹ Dock finns det ibland ett behov av att använda slutna och ledande frågor under förhör för att få den informationen som behövs, men den som förhör bör vara medveten om riskerna med detta.³⁰ Annat som påverkar kvaliteten på förhöret är sådant som att avbryta den som hörs eller att använda en mall för vilka frågor som ska ställas till flera olika vittnen.³¹

²⁸ Ainsworth, 1998 s. 47–57.

²⁹ Granhag, 2001 s. 53–59.

³⁰ Ekelöf, Edelstan och Pauli, 2011 s. 129.

³¹ Fisher, Ross och Cahill, 2010 s. 56f.

Som tur är så leder ovan nämnda risker inte alltid till falska minnen och det finns skydd mot att påverkas av vilseledande. Har den som hörs en tydlig bild av originalminnet är det svårare att påverka detta. Även en sån sak som att varna för risken att bli vilseledd kan leda till att detta händer i mindre utsträckning.³² Vem det är som förhör spelar också roll. En person med hög trovärdighet och mycket auktoritet har större risk att påverka vittnets minne.³³ Det råder delade meningar om det går att få tag på originalminnen som ersatts med falska minnen. Om det är så att det går, så är det mycket svårare att få tag på minnet igen och det falska minnet är mer lättillgängligt.³⁴

Kan man känna själv om det man minns stämmer? Studier visar att vittnen generellt sett är överkonfidenta, alltså att de värderar sin egen förmåga att minnas högre än vad de faktiskt minns. Detta gäller framförallt när det handlar om återgivning, så som utsagor, men inte lika tydligt när det gäller igenkänning, så som vittneskonfrontationer.³⁵ Trots att vittnet känner sig säker är det inte säkert att denne har uppfattat situationen helt korrekt eller så kan vittnet omedvetet ha påverkats av omgivningen. En uppmuntrande nick från förhørsledaren i slutet av ett förhör kan få ett vittne att känna sig mycket mer säker än den som bemöts neutralt. Dessutom är själva begreppet att vara säker väldigt osäkert. I och med att det inte finns en klar definition eller uppmätt enhet som man kan beskriva sin säkerhet i kommer ens egna bedömning av hur säker man är att vara just subjektiv.³⁶

En vanlig uppfattning bland både personer inom rättsväsendet och ”vanligt folk” är att ju mer detaljerad en historia är, desto troligare är det att det är sant och självupplevt. Men stämmer det verkligen att en detaljerad utsaga är mer tillförlitlig än en torftig berättelse utan detaljer? Nej, det är inte riktigt

³² Ainsworth, 1998 s. 57f.

³³ Ask, Granhag och Christianson, 2008 s. 345.

³⁴ Ainsworth, 1998 s. 58–61.

³⁵ Granhag, 2001 s. 106–110.

³⁶ Christianson och Ehrenkrona, 2011 s. 130f.

så enkelt. Det finns ett starkt stöd för att det som är självupplevt berättas på ett mer detaljerat sätt och oftare direkt återgivning av konversationer och liknande, om den hörde tillåts att berätta fritt.³⁷ Men det betyder inte att en utsaga utan detaljer inte är tillförlitlig. De detaljer man minns behöver inte vara något man själv upplevt utan kan vara detaljer som tillförts i minnet genom exempelvis ledande frågor. Andra anledningar till att den hörde inte minns eller berättar detaljerat kan vara en nedsatt kognitiv förmåga, att förhöret genomförs på ett sätt som inte hjälper den hörde att minnas eller hur händelsen uppfattades av den hörde. Det kan också bero på att den hörde upplevt liknande saker många gånger tidigare och därför blandar ihop minnet med tidigare minnen och därmed endast minns det huvudsakliga innehållet i händelser av det slaget.³⁸

2.3 Förhörsteknik i praktiken

Enligt Granhag och Magnusson finns det väldigt lite forskning på förhör i Sverige och i svensk kontext.³⁹ De studier som finns visar dock att olika förhørsledare använder sig av en mängd olika tekniker, med mer eller mindre empiriskt stöd.⁴⁰

Sett ur ett mer globalt perspektiv finns det desto fler studier på hur förhör i praktiken faktiskt går till. Undersökningar med ett flertal yrkesgrupper som bedriver utredande verksamhet såsom poliser, åklagare, tulltjänstemän och liknande har visat att det finns en genomgående likhet i hur dessa utför förhör. Detta har antagits bero på ”naturliga instinkter” och inte i hur utbildningen har sett ut. Dessa förhör består ofta av förutbestämda och slutna frågor och till viss del även av ledande frågor. Förhørsledaren är den aktiva, styrande parten och avbryter ofta den hörde om denne berättar något

³⁷ SOU 2017:7 s. 210.

³⁸ Christianson och Ehrenkrona, 2011 s. 61-76.

³⁹ Granhag och Magnusson, 2017 s. 78. Skriver om förhör med misstänkta, men då förhör med misstänkta har fått störst plats i forskningen kring förhör [Ainsworth, 1998 s. 97] gör jag tolkningen att även studier på förhör med vittnen är svårt att hitta.

⁴⁰ Granhag och Magnusson, 2017 s. 86.

som inte anses relevant.⁴¹ Metoden kallas ofta för standardmodellen och tillämpas ofta naturligt till viss del fast den saknar empiriskt stöd.⁴² Dock har det visat sig att den här typen av förhör oftast leder till att förhørsledaren får fram mindre information, och tyvärr även felaktig information.⁴³ Ett annat stort problem är att poliser, precis som alla andra människor, till viss del lider av konfirmeringsbias, det vill säga ett ökat fokus på det som stödjer ens föreställningar. I förhör kan detta ta sig uttryck bland annat genom att förhørsledaren ställer ledande frågor för att bekräfta sina teorier.⁴⁴

Vad gäller utbildning i förhörsteknik har det på ett globalt plan oftast haft som mest fokus på förhör med misstänkta.⁴⁵ När det gäller vittnesförhör har utbildningen fokuserat på hur man får fram tillräckligt med information för en fällande dom, inte att utreda vad som har hänt.⁴⁶ Detta är också fallet i många av de manualer som finns för polisförhör, de ger information om hur man får fram material som stöder den tes förhørsledaren har, och förespråkar ofta konfrontativa och ibland oetiska förhörsmetoder. Manualerna har också en tendens att upprätthålla och sprida fördomar om hur man exempelvis upptäcker lögn, utan någon vetenskaplig grund.⁴⁷

Förutom ovan nämnda standardmodell finns det ett antal andra olika tekniker och metoder som säger hur förhör bör genomföras, med mer eller mindre vetenskapliga inslag och etiska förhållningssätt. Bland de som visat sig ge bäst resultat finns den kognitiva intervjun och PEACE-modellen, som båda bygger på vetenskapliga metoder. Dessa har visat sig ge mer information, än till exempel standardmodellen och andra mer konfrontativa metoder, och leder till mindre falsk information.⁴⁸

⁴¹ Fisher, Ross och Cahill, 2010 s. 56f.

⁴² Christianson och Holmberg, 2008 s. 257.

⁴³ Fisher, Ross och Cahill, 2010 s. 57f.; Christiansson och Holmberg, 2008 s. 257.

⁴⁴ Ask och Granhag, 2008 s. 163ff.

⁴⁵ Milne och Bull, 2003 s. 112; Ainsworth, 1998 s. 97.

⁴⁶ Ainsworth, 1998 s. 97f.

⁴⁷ Christianson och Holmberg, 2008 s. 257f.

⁴⁸ Ainsworth, 1998 s. 99–111; Milne och Bull, 2003 s. 112–117.

Den kognitiva intervjun bygger till stor del på kommunikation och förbättrad minnesåtergivning. Den hörde har den centrala rollen och den som förhör förhåller sig mer passiv men fungerar som en guide för hur minnen bäst plockas fram. Detta kan bland annat ske genom återskapande av kontexten av händelsen, aktivering av sinnen eller flera försök att minnas på olika sätt. Metoden är flexibel och ska snarare ses som en verktygslåda än en komplett guide.⁴⁹

PEACE-modellen är till viss del en utveckling av den kognitiva intervjun och liknar mer en guide för hur förhöret ska genomföras. PEACE är en akronym som står för Planning and preparation, Engage and explain, Account, Closure och Evaluate⁵⁰. Modellen bygger på att skapa en god relation till den som ska höras, det fria berättandet och, i likhet med den kognitiva intervjun, hjälpa till med återskapandet av minnen.⁵¹

I Sverige saknas det en enhetlig modell för hur förhör ska bedrivas, till skillnad från många andra länder, men i utbildningen för förhørsledare inom Polismyndigheten tillämpas en metod som bygger på bland annat PEACE-modellen.⁵²

⁴⁹ Ainsworth, 1998 s. 99–107.

⁵⁰ På svenska ofta översatt till Förbereda och planera, Engagera och förklara, Berättandet och kartläggningen, Avsluta förhöret och Utvärdera.

⁵¹ Granhag, Strömwall och Cancino Montecinos, 2013 s. 12f.; Milne och Bull, 2003 s. 112f.

⁵² SOU 2017:98 s. 52.

3. Huvudförhandling

Under huvudförhandlingen finns det regleringar av vem som får vara vittne. Enligt 36 kap 1 § RB får den som inte är part i målet höras som vittne. I brottmål får inte heller målsägande vittna även om hen inte biträder åtalet och inte heller den som är åtalad för någon typ av medverkan till det aktuella brottet eller ett brott med nära koppling till det aktuella brottet.

Huvudförhandlingen inleds med att åklagaren lägger fram sina yrkanden och efter det anger den tilltalade sin inställning och grunden för denna. Efter detta ges båda parterna tillfälle att utveckla sin talan enligt 46 kap. 6 § 1 stycket RB. Därefter tas bevisning upp och förhör hålls. I 46 kap. 6 § andra stycket RB anförs att vittnen bör förhöras efter att målsägande och tilltalade hörts. Reglerna för hur förhören ska gå till återfinns i 36 kap RB när det gäller förhör med vittne.

Muntlighetsprincipen som framgår av 46 kap. 5 § RB stadgar att förhandlingen ska vara muntlig och som huvudregel får inte skriftliga inlagor eller andra anföranden ges in. Rätten kan dock godkänna det men endast om det är till fördel för utredningen eller underlättar förståelsen.

Varje vittne ska som huvudregel⁵³ avlägga ed innan sitt vittnesmål enligt 36 kap. 11 § RB. Eden lyder som följer: ”Jag N.N. lovar och försäkrar på heder och samvete, att jag skall säga hela sanningen och intet förtiga, tillägga eller förändra.” Vittnet ska också upplysas om vad eden innebär enligt 36 kap. 14 § RB och, om det finns skäl för det, om innehållet i 36 kap. 5-6 §§ RB som stadgar att vissa vittnen har rätt att vägra yttra sig under vissa förhållanden. Innan förhöret börjat ska rätten ta reda på vem vittnet är samt dennes kopplingar till parterna i målet enligt 36 kap. 10 § RB.

⁵³ Enligt 36:13 får ed ej avläggas av den som är under 15 år eller den som saknar insikt om vad detta innebär till följd av psykisk störning eller om vittnet är närstående till den tilltalade.

Vittnet bör endast i undantagsfall närvara innan det är dennes tur att höras, och ska flera vittnen höras så hörs de en i taget enligt 36 kap 8 § RB, men flera vittnen kan höras mot varandra om deras utsagor är motstridiga eller otydliga eller om det finns andra särskilda skäl.

Vittnet får, med rättens medgivande, ha anteckningar som stöd men i övrigt ska denne avlägga sin berättelse muntligen enligt 36 kap. 16 § första stycket RB. Om vittnet har anteckningar bör rätten ta reda på hur dessa tillkommit.⁵⁴ Endast om vittnet avviker från vad denne tidigare berättat eller inte kan eller vill yttra sig om något får vad vittnet tidigare sagt läggas fram vilket stadgas i 36 kap. 16 § andra stycket RB.

Hur förhöret ska gå till regleras i 36 kap. 17 § RB. Den som åberopat förhöret inleder detta, om inte rätten bestämmer annat, och först ska vittnet fritt berätta sin berättelse i ett sammanhang. Behövs det kan vittnet få frågor till hjälp. Därefter får motparten möjlighet att motförhöra vittnet, om motparten inte är på plats eller om det annars behövs ska rätten leda detta. Efter motförhöret finns möjlighet till återförhör där parterna och rätten får ställa ytterligare frågor till vittnet. Endast under motförhöret är ledande frågor tillåtna om de behövs för att undersöka om vittnets berättelse stämmer överens med det verkliga händelseförloppet. Här definieras ledande frågor som sådana frågor som genom form, innehåll eller sättet de ställs på inbjuder till visst svar. I övrigt ska rätten avvisa frågor som är otillbörliga och det är rättens ordförande som har till uppgift att se till att förhören går till på det sätt som gör att förhörens tillförlitlighet blir så bra som möjligt.⁵⁵

Som huvudregel är skriftliga vittnesberättelser förbjudna enligt principen om det bästa bevismedlet i 35 kap. 14 § RB, men principen har mjukats upp och det finns tre undantagsfall. Skriftliga vittnesberättelser är tillåtna då det

⁵⁴ Karnov internet, Rättegångsbalk (1942:740) 36 kap. 16 §, not 1521, 18/5-18.

⁵⁵ Karnov internet, Rättegångsbalk (1942:740) 36 kap. 17 §, not 1530, 18/5-18.

är särskilt föreskrivet, när förhör på grund av omständigheter inte kan hållas med den som lämnat uppgiften eller när det efter en avvägning står klart att nyttan med förhöret är mindre än de olägenheter som uppstår för den som ska höras. I 36 kap. 16 § andra stycket RB ges, som tidigare anförts, också möjlighet att ta upp som den hörde sagt tidigare, men endast då det skiljer sig från vad vittnet tidigare sagt eller om denne inte kan eller vill yttra sig.

4. Domstolens bevisvärdering

Inom svensk rätt råder enligt 35 kap 1 § RB fri bevisprövning, vilket innefattar fri bevisföring och fri bevisvärdering. Den fria bevisföringen innebär att i princip alla bevismedel är godkända oavsett hur de tillkommit, ett undantag är principen om det bästa bevismedlet. Enligt principen om den fria bevisvärderingen finns det ingen lagstadgad regel för hur domstolen ska värdera de bevis som inkommit, förutom i ett fåtal fall enligt andra stycket. Domen ska grunda sig på sådant som framkommit under huvudförhandlingen, om en sådan hållits enligt 30 kap. 2 § RB och innebär att de som ska döma i målet inte ska ta del av förundersökning eller på annat sätt bilda sig en förutfattad mening innan huvudförhandlingen börjat.⁵⁶

Den fria bevisvärderingens princip är dock inte total. Domaren får tillämpa de kunskapskällor denne finner lämpligt så länge hen inte tillämpar metoder som är allmänt förkastade.⁵⁷ Domaren får dock inte

... grunda sitt avgörande på en rent subjektiv uppfattning rörande de olika bevisens värde. Hans övertygelse måste vara objektivt grundad och sålunda stödjas på skäl som ska kunna godtagas av andra förståndiga personer. [...] Detta hindrar icke, att han tager hänsyn till omständigheter, som är allmänt vederliga, eller till erfarenhetssatser, som äro kända för honom.⁵⁸

Det finns alltså ingen lagstadgad metod som ska tillämpas, men bevisvärderingen ska ske genom en objektiv analys.⁵⁹ Domaren får alltså ta hänsyn till allmänt kända omständigheter eller erfarenhetssatser. Men stämmer denna allmänna kunskap alltid med vetenskapliga resultat? Eftersom den till stor del bygger på sunt förnuft, livserfarenhet och den allmänna uppfattningen i samhället om hur saker fungerar så är det inte självklart att det faktiskt finns en objektiv grund. Både internationella och

⁵⁶ Thornefors, Rättegångsbalk (1942:740) 30 kap. 2 §, Lexino 2013-11-01, 6/4-18.

⁵⁷ Diesen, 2015 s. 52.

⁵⁸ SOU 1938:44 s. 377–378.

⁵⁹ Diesen, 2015 s. 53.

nationella studier visar att det finns en stor skillnad mellan vad psykologisk forskning visar och de allmänna erfarenhetsatserna inom rättsväsendet.⁶⁰

I en studie av Christianson och Ehrenkrona⁶¹ undersöktes denna skillnad mellan psykologisk forskning och de allmänna erfarenhetsatserna hos aktörer inom rättsväsendet. Centralt i enkäterna var att bedömningen av tillförlitligheten i en utsaga och trovärdigheten hos en person grundades på den allmänna känslan. Mer specifika tecken var till exempel en detaljerad utsaga, kroppsspråket och rösten, men inte för mycket av något. Tydligt var också att vissa delar kan lägga grund för hela bedömningen, exempelvis kan endast en detaljfattig utsaga leda till att personen inte ses som trovärdig utan en bedömning av helheten.⁶² Vad gäller det skrivna materialet ansågs sammanfattningsvis en utsaga som var lång, sammanhängande, konstant, klar, detaljrik och bar det självupplevdas prägel som mest tillförlitlig och detta återkom ofta.⁶³ HD har i en rad rättsfall ställt upp kriterier att ta till hjälp av vid bedömningen av utsagans tillförlitlighet⁶⁴, senast 2017. Där sammanfattas en del av de tidigare kriterierna som HD tillämpat men HD ändrar även riktning till viss del. I fallet rör det sig om värdering av målsägandes och tilltalads utsaga i ett sexualbrottsmål, men stämmer väl överens med vad som uttalats om utsagor överlag.

HD har angett ett antal kriterier som kan vara behjälpliga vid bedömningen av utsagorna (se NJA 2010 s. 671 p. 8). Kriterierna har varit föremål för sakkunnig analys, som tagit sin utgångspunkt i tillgänglig forskning på området. Slutsatserna i analysen är bl.a. att det förhållandet att en utsaga är klar, lång och detaljrik ofta kan vara tecken på att den är sann, medan det saknas egentligt stöd för att anse att konstansbrister (i bemärkelsen att lägga till eller ta bort information) är ett kriterium på bristande tillförlitlighet. Det finns dock anledning att vara observant på att kriterierna kan vara svåra att

⁶⁰ Christianson och Ehrenkrona, 2011 s. 14f.

⁶¹ Studien bestod av enkätundersökningar; granskning av juridisk dokumentation så som förundersökningsprotokoll, domar och artiklar; intervjuer och granskning av tidigare forskning och studier. Se Christianson och Ehrenkrona, 2011 s. 29–41.

⁶² Christianson och Ehrenkrona, 2011 s. 32.

⁶³ Christianson och Ehrenkrona, 2011 s. 37f.

⁶⁴ För tidigare uttalanden från HD samt en analys av dessa, se Schelin, 2007.

använda vid bedömning av utsagor från personer som av olika skäl har en bristande förmåga att uttrycka sig muntligen.⁶⁵

Inom beteendevetenskapen har det också utvecklats olika metoder och analysmodeller för att värdera tillförlitligheten i utsagor. Två av dessa är CBCA-kriterierna⁶⁶ och RM⁶⁷. Båda modellerna kan sägas bygga på att det går att särskilja det som är självupplevt och sant, till skillnad från en lögn eller sådant man drömt eller hört från andra.⁶⁸ RM består av sju realitetskriterier och ett lögnkriterium. CBCA består av 19 realitetskriterier uppdelat på 4 kategorier: generella, kriterier kopplade till utsagans innehåll, innehåll relaterat till utsagepersonens motiv samt brottspecifika, och 11 validitetskriterier uppdelat på fyra kategorier: förhållanden hänförliga till psykologiska faktorer, förhörspåverkan, motiv, utsagans överensstämmelse med övriga omständigheter.⁶⁹ Ett flertal studier har visat att kvaliteten på utsageanalysen ökar med hjälp av dessa två analysverktyg och leder till fler korrekta bedömningar av både sanna och falska utsagor, i genomsnitt ledde det till korrekta bedömningar i 70% av fallen, jämfört med 54% korrekta avgöranden utan någon särskild metod.⁷⁰ HDs uttalande i NJA 2017 s. 316 10 punkten stämmer väl överens med de kriterier som framgår av CBCA och RM, om än i något förenklad form.⁷¹

⁶⁵ NJA 2017 s. 361 I, punkt 10.

⁶⁶ Criteria Based Content Analysis, en del utav SVA-metoden (Statement Validity Assessment).

⁶⁷ Reality Monitoring.

⁶⁸ SOU 2017:7 s. 209.

⁶⁹ Schelin, 2007 s. 249ff.

⁷⁰ Schelin, 2007 s. 182f.

⁷¹ jmf SOU 2017:7 s. 210f.

5. Analys

Uppsatsen tog avstamp i en redogörelse för vad vittnespsykologisk forskning i nuläget säger och besvarar de första frågorna i frågeställning, alltså vad vittnespsykologisk forskning säger om hur och vad ett vittne minns och hur en vittnesutsaga bör värderas. Sammanfattningsvis är minnet komplext och lättpåverkat. I situationer där det strävas efter att få så mycket information från någon som möjligt är det därför bra att vara medveten om hur man lättast får fram mycket och rätt information ifrån någons minne. Fel tekniker kan leda till förödande konsekvenser med glömska och felaktiga minnen, medan rätt tekniker kan leda till mer och tillförlitligare information.⁷² Psykologisk forskning har kommit långt vad gäller att ta fram tekniker, så som den kognitiva intervjun och PEACE-modellen, som leder till tillfredställande resultat, och även modeller, till exempel CBCA och RM för att kunna analysera tillförlitligheten i en utsaga.⁷³

Regleringen av förhör under förundersökningen är knapphändig och förutom den allmänna objektivitetsplikten stadgas endast att förhørsledaren inte får använda sig av otillbörliga metoder i syfte att framkalla erkännande eller uttalande i viss riktning enligt 23 kap. 12 § RB. I förarbetet uttrycks att förhöret ska ledas på ett ur vittnespsykologisk synpunkt riktigt sätt, och att processlagberedningen utgår från att särskilda åtgärder vidtas för utbildning i förhørsledning. I Sverige finns ingen enhetlig modell för hur förhör ska gå till, men i utbildningssammanhang tillämpar man en metod baserad på PEACE-modellen, vilket jag anser bör ses som en strävan efter att förhören ska ledas på det sätt som föreslogs av processlagberedningen.⁷⁴ Trots detta finns ett flertal studier som pekar på att förhör stundtals genomförs på mindre tillfredställande sätt, ofta med många frågor och litet utrymme för fritt berättande från den hörde. Det finns alltså en stor risk att vittnen och

⁷² Se 2.2.

⁷³ Se 2.3 och 3.

⁷⁴ Se 2.1.

deras minne i dessa fall blir påverkade av förhören under förundersökningen. Detta är förhoppningsvis ett problem som försvinner med den äldre generationen poliser som inte genomgått den utbildning som ges idag, och mer kunskap överlag.⁷⁵

Vad gäller bevisvärderingen överlag är regleringen i princip obefintlig. Enligt 35 kap. 1 § RB råder det fri bevisprövning i Sverige, vilket innefattar principen om fri bevisvärdering. Värderingen ska ha en objektiv grund och kunna förstås av andra förståndiga personer enligt förarbeten och domaren får fritt använda sig av den metod och de allmänna erfarenhetssatser som denne finner lämpligt. HD har i ett antal rättsfall gett viss vägledning för hur olika typer av bevis ska värderas. Det finns studier som visar att bedömningen av utsagor tenderar att ske utifrån domarens känsla, samt att vissa av de allmänna erfarenhetssatser som tas som given kunskap inte alltid har stöd i rättspsykologisk vetenskap.⁷⁶

Bristen på reglering behöver i sig inte vara något negativt. Det finns fördelar med att en förhørsledare kan anpassa hur ett förhör genomförs utefter de förutsättningar som finns eller att en domare analyserar de givna bevisen utefter den kunskap hen besitter och flexibiliteten gör att systemet kan följa samhällsutvecklingen utan någon förändring i lagstiftningen. Jag anser däremot inte att det är förenligt med den rättssäkerhet som bör finnas i en rättsstat att tillämpa sådan ”kunskap” i de fall kunskapen faktiskt strider mot modern vetenskap.

Men finns det några risker och vad kan detta isåfall leda till? Det är antagligen värre för den misstänkte som tror sig ha begått ett mord eller en målsägande som tror sig ha blivit utsatt för övergrepp på grund av dåliga förhör, men det är inte heller oproblemiskt om förhören under förundersökningen leder till sämre eller felaktiga minnesbilder hos vittnen.

⁷⁵ Se 2.3.

⁷⁶ Se 4.

Ofta finns det annan bevisning att förlita sig på, och ett dåligt förhör som försämrar ett vittnes minne gör inte speciellt stor skillnad i processen. Men i ett fall där en vittnesutsaga är det enda beviset förutom målsägande och tilltalades egna utsagor kan det eventuellt få negativa konsekvenser om vittnets minne till största delen är ett resultat av exempelvis förhørsledarens förväntningar. Om detta händer är svårt att avgöra, både med tanke på svårigheterna att i efterhand utreda vad som faktiskt skett och också varifrån ett, eventuellt felaktigt, minne kommer ifrån.

HD:s uttalande i NJA 2017 s. 316 I måste ses som ett steg i rätt riktning, även om det ger en väldigt förenklad bild av det vittnespsykologin och de analysmodeller som utformats förmedlar. Det kan också vara så att det är just en förenkling och att domare i allmänhet vid bevisvärderingen faktiskt går djupare än så och gör en bedömning som mer liknar den mer grundliga analys som sker med hjälp av CBCA- eller RM-kriterierna. Resultaten av Christianson och Ehrenkronas studier pekar dock på motsatsen och tyder på att värderingen av utsagor ofta sker på känsla och med kriterier baserade på sunt förnuft. Det är även svårt att tillämpa alla delar av CBCA vid analysen av en utsaga med nuvarande reglering. En av kategorierna i validitetsbedömningen enligt CBCA handlar om förhörspåverkan, vilket inte bara rör förhöret under huvudförhandlingen utan även tidigare förhör. I och med att omedelbarhetsprincipen anger att domen ska grundas på det som framkommit under huvudförhandlingen finns det ingen möjlighet att analysera förhören under förundersökningen fritt.⁷⁷ Med tanke på att tiden är en av de faktorer som påverkar minnet mest och att ju längre tid som går desto mer hinner man glömma så kanske principerna om omedelbarhet och det bästa bevismedlet borde mjukas upp en aning till förmån för bättre bevis och en bättre möjlighet till en mer strukturerad analys av bevisningen när denna består av utsagor.⁷⁸ Självklart tar en mer ingående analys mer tid, vilket inte alltid vägs upp av fördelarna, men att öppna för möjligheten är

⁷⁷ Se 4.

⁷⁸ Se 2.2.

bra i de lägen där en avvägning av tidsaspekten gentemot rättssäkerheten ger att en bättre analys skulle bidra till en säkrare dom.

Sammanfattningsvis är regleringen av både förhör och bevisvärdering så vagt utformad att det inte riktigt går att diskutera om dessa är förenliga med vad beteendevetenskaplig forskning kommit fram till. Den stora flexibiliteten detta ger gör att det är möjligt att anpassa de metoder som tillämpas efter vad andra vetenskapliga discipliner ger. Jag tror också att den klyfta som finns mellan juridiken och andra vetenskaper blir mindre och mindre, men att det är en bit kvar. Samtidigt är det viktigt att minnas att domare är just domare och poliser är poliser och inte några psykologer eller beteendeforskare. Men detta bör inte stå i vägen för en användning av bättre förhörsmetoder eller analysverktyg med vetenskaplig grund. För en rättssäker bedömning av bevis är det viktigt att inte låta bedömningen av hur trovärdig en person är och hur tillförlitlig dennes utsaga är grundas på subjektiva idéer om hur människor ska vara. Men vi är samtidigt alla människor, och den generella kunskap som den rättspsykologiska forskningen skänker måste tillämpas på enskilda fall. Det kan aldrig bli helt objektivt i mötet mellan människor och inom straffprocessen kommer man antagligen aldrig helt och hållet få reda på den objektiva sanningen, men bedömningen av vad som är ställt utom rimlig tvivel bör ske i en strävan efter att tillämpa de bästa möjliga verktygen. Framförallt bör man granska sina föreställningar och fördomar om vad som faktiskt är sanning och vara ödmjuk inför det faktum att ”det är icke allt sant som sanning är likt”⁷⁹!

⁷⁹ Olaus Petris domarregler, tolfte punkten.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

SOU 1938:44

Processlagberedningens förslag till
rättegångsbalk.

SOU 2017:7

Straffprocessens ramar och domstolens
beslutsunderlag i brottmål – en bättre
hantering av stora mål

SOU 2017:98

Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål

JO 2013/14 s. 106

Felaktigt dömda: rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt, Visby, 2006.

Övriga källor

Olaus Petri, ”Domarregler”. I Sveriges rikets lag (utgiven av: Johan Munck) 2015.

Elektroniska källor - kontrollerade 21/5-18

Karnov lagkommentar, Rättegångsbalk (1942:740) 23 kap. 21b §, Gunnel Lindberg, not 817—820

Karnov lagkommentar, Rättegångsbalk (1942:740) 36 kap. 16 §, Peter Borgström, not 1521

Karnov lagkommentar, Rättegångsbalk (1942:740) 36 kap. 17 §, Peter Borgström, not 1530

Lindberg, Gunnel, Rättegångsbalk (1942:740) 23 kap. 12 §, Lexino 2017-10-01

Thornefors, Christer, Rättegångsbalk (1942:740) 30 kap. 2 §, Lexino 2013-11-01

Rättsfall

NJA 2017 s. 316 I

Litteratur

Ainsworth, Peter B., *Psychology, law and eyewitness testimony*, Wiley, Chichester, 1998

- Ask, Karl och Granhag, Pär Anders, Psykologiska påverkansfaktorer i utredningsarbete i Granhag, Pär Anders och Christianson, Sven-Åke (red.), *Handbok i rättspsykologi*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2008
- Ask, Karl, Granhag, Pär Anders och Christianson, Sven Å., Falsa minnen och falska erkännanden, i Granhag, Pär Anders och Christianson Sven-Åke (red.), *Handbok i rättspsykologi*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2008
- Bring, Thomas, Diesen, Christian & Wilton Wahren, Alexandra, *Förhör*, 3., omarb. och uppdaterade uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2008
- Bull, Ray och Milne, Rebecca Interviewing by the police i Carson, David och Bull, Ray (red.), *Handbook of psychology in legal contexts*, 2. ed., Wiley, Chichester, 2003
- Christianson, Sven-Åke och Ehrenkrona, Marika, *Psykologi och bevisvärdering: myter om trovärdighet och tillförlitlighet*, Norstedts juridik, Stockholm, 2011
- Christianson, Sven Å. och Granhag, Pär Anders, Rättspsykologi - en introduktion i Granhag, Pär Anders och Christianson, Sven-Åke (red.), *Handbok i rättspsykologi*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2008
- Christianson, Sven Å. och Holmberg, Ulf, Förhör och utredande intervjumetodik i Granhag, Pär Anders och Christianson, Sven-Åke (red.), *Handbok i rättspsykologi*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2008
- Christianson, Sven Å. och Montgomery, Henry, Kognition i ett rättspsykologiskt perspektiv i Granhag, Pär Anders och Christianson, Sven-Åke (red.), *Handbok i rättspsykologi*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2008
- Diesen, Christian, Bevis. 10, *Bevisprövning i brottmål*, 2. [rev. och utök.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015
- Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik och Pauli, Mikael, *Rättegång. H. 5, 8.*, [rev. och utök.] uppl., Norstedt, Stockholm, 2011
- Granhag, Pär Anders och Magnusson, Mikaela, Förhör med misstänkt i Eriksson, Åsa och Sturidsson, Knut (red.), *Klinisk forensisk psykologi*, Upplaga 1, Lund, 2017
- Fisher, Ronald P., Ross, Stephen J. och Cahill, Brian s., Interviewing witnesses and victims i Granhag, Pär Anders (red.), *Forensic psychology in context: Nordic and international approaches*, Willan, Cullompton, 2010
- Granhag, Pär Anders, *Vittnespsykologi*, Studentlitteratur, Lund, 2001

Granhag, Pär Anders, Strömwall, Leif A. och Cancino Montecinos, Sebastian, *Polisens förhör med misstänkta*: [svensk utbildning i internationell belysning], Rikspolisstyrelsen, Stockholm, 2013

Kleineman, Jan, Rättsdogmatisk metod i Korling, Fredric och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013

Risholm Mothander, Pia, Utvecklingspsykologi i Granhag, Pär Anders och Christianson, Sven-Åke (red.), *Handbok i rättspsykologi*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2008

Schelin, Lena, *Bevisvärdering av utsagor i brottmål*, Omarb. [utg.], Norstedts juridik, Stockholm, 2007